

Poema janrı qələm sahiblərindən yetkinlik və hadisələrə epik münasibət tələb edir. Fikrət Qocanın "İnsanlar, İnsanlar, İnsanlar!!! - Kosmik, dağıq düşüncələr...", Yusif Həsənbəy "Siziflərin qişamı", Rəşid Təhməzəzgülün "Qorxu", Kamalə Abiyevanın "Şəhidlər xiyabanı", Nürəngiz Günün "Salam ol, ağca yol", Sona Vəliyevanın "Gur Əmiridə düşünçələr", Əli Rza Xələfinin "Azadlığın qanı, yaxud doqquzuncu əsrə səyahət", Lənkarəndə yaşayan bölgə şairimiz Elşad Səfərinin "Qiyamət", Şakir Əfəndiğünün "Əli yaşama", Rəsul Qədirinin "Biz həmmiz qumarbazdıq!" və uşaq ədəbiyyatı janrında qələmə aldığı "Bubbular, kirqilər və ilan", Fərhad Əzizbəylinin "Canım Azərbaycan", "Vətən sevdalisi" və "Şeirın susmadı", Sabir Aralının "İnam Ata fırtınası" və "Öncəlik", Mehdi Əziminin "O yağış nədən düşdü" poemalarının 2019-cu ildə çap

lə ifadə etmək üçün möhüz poema janrını seçir. Janrın verdiyi imkanlarla könləndən cəzələri mifoloji obrazların, əsətlirlərin yardımı, onlara verdiyi təlimlərlə misralara çevirir. Y. Həsənbəyın yarıstıdığı gerçək, comiyətlərə ötürdüyü mesaj budur: uzaqda deyil "əsolblər daş-daş mışar Siziflər" in qişamı, qısa güntünin gəlməsinə çox qalınayız.

İnsana, varlığın ədəbi qəhrəmanına sirlə bir aləm kimi baxanda, ana dilinin altı qatlarını, milli folkloru dorindən bilən və sözə çox ehtiyatla, kübarca yanaşan bölgə şairimiz (Neftçala) Fərhad Əzizbəylinin Azərbaycan Milli Qəhrəmanı, Aprel döyüşlərində (2017) şəhid olmuş Samid İmanovun əziz xatirəsinə həsr etdiyi "Vətən sevdalisi" poeması da 2019-cu ildə yayımlanmış epik seriyə ərnəkləndir.

İlham Qəhrəmanın "Şairin vətəni sevgidir" adlı kitabında yer almış "Yaddaş" poe-

Esmira FUAD

ciisini - repressiya dövrünün acı gərçəkləri- ni tarixi aspektdə poetik sözü çevirdiyi "Qiyamət" poemasında Elşad Səfori bu güntün gözü ilə yaxın və uzaq kecmişə düş vəronlara baxır, tarixin dorinliklərinə boylanır.

Rəsul Qədirinin "Bubbular, kirqilər və ilan" poeması "Poem on proz" nəsrə şeirdir, himn təsadüfi deyil. Bu poeziyaya qələm qoşulan baxışda "Biz həmmiz qumarbazdıq!" və uşaq ədəbiyyatı janrında qələmə aldığı "Bubbular, kirqilər və ilan", Fərhad Əzizbəylinin "Canım Azərbaycan", "Vətən sevdalisi" və "Şeirın susmadı", Sabir Aralının "İnam Ata fırtınası" və "Öncəlik", Mehdi Əziminin "O yağış nədən düşdü" poemalarının 2019-cu ildə çap

2019-cu ilin epik şeiri: tarixi yaddaşın, gerçəkliklərin və milli ruhun inikası...

olunması janrın hələ də öz sözünü deməyə qadir olduğu fikrini doğurur. Hələ də ədəbiyyatın, özəlliklə poemanın - süjeti lirik təhkiyənin ciddi problemləri aradan qaldırmaq, insanı bir şəxsiyyət kimi formaşlandırmaq yolumda ən tutarlı vasitə olduğunu aşkarlayır...

Fikrət Qoca poema yaradıcılığına önəm verən şairlərimizdənndir. O, "Kosmik, dağıq düşüncələr..." şeirini 1959-cu ildə yazıb və şeir ilk dəfə 1962-ci ildə dərc edilib. 60-ci illərdə yazdığı seirdəki fikirlərini 2019-cu ilin baxışından yanaşaraq düşün dünyə görmüş şair güntün məntiqini açır:

*Ən ağır xastalığ terrordur.
Terrorun qulağı kərdi, gözü kərdi.
Töküydü də günəşsiz qandı.
Ağdan utanır deməyə,
Oldular da insanı, ölən də insanı.*

Nüvə silahının sədqidi dəhşətlərin yaratdığı vahiməni hələ 1960-cı illərdə dünyənin səyahətə olduğu dörd qitəsinə canında gəzdiren şair Fikrət Qoca heç yerdə təsəlli tapmayıb. Məhbəbtənin gözəl bəri olan insanda bu qədər nifrət-kim hardandı? - sualına cavab axtarıb və "Kainat, insanlar haqqında dəhşət fikirlər"ini yenidən gündəmə gətirib... Dünyəni və insanlığı mənəvi, yoxsa sürükleyen İnsanın özdükdür, onun içində getdikcə böyüyən nifrətdir, evlər yıxan kindir.

Şair Kamalə Abiyevanın Vətən sevgisini hayquran əsərlərində, xüsusilə "Şəhidlər xiyabanı" lirik poemasında ərnəmiz çərçivəsində yəyəcəb təbiiyin sədəllərini eşidirik. 1990-cı ilin mühdüş 20 Yanvar faciəsinin baş verdiyi güntün etibarən hər il Ümmərespublika hüzün günü kimi qeyd olunan və Şəhidlər xiyabanına axışıb, sanki milli istiqlalımız uğrunda şəhid olmuş igidlərimizin qarşısında öz borcunu verən minlərlə soydaşını bir araya ayaq saxlayıb düşünməyə, olub-keçənləri nətiçə çıxarməğə səsləyir...

Yusif Həsənbəy "Siziflərin qişamı" poemasında Qarabə müharibəsini törədənləri ödürücü satıra atəyşinə tutur, qəzəbini, əzəli düşmənçəmizə nifrət duyğularını bütünlük-

ması möhüz poeziyada felsefəçiliyinin şüardə deyil, əsrinin ümumi ruhunda təzahürünü sargılayır. "Yaddaş" poemasının ədəbi təsir gücü onun rəvan, xalqın da anlayacağı sadə Azərbaycan türkçesində, incə və axıcı, şirin dilidə yazılması, milli ruhun ifadəçisi, həm də dəsiyicisi olmasındadır. Poemada şair, sanki bədii sözlə ana yurdu Laçının mənərənsərnə çəkir, uşaqılıq və gənçlik illərində qoyununda yaşadığı xəşəbtəxtlikləri xatırlayır, sədikləkdə böyüklüyün fəlsəfesini yaradır:

*- Bax, burda atamın odun çiyndiyi,
Orda da anamın sac yeri idi.
Azca çökək idi, azca çalayıd,
Sac yeri həyətın ac yeri idi...*

Poeməni xalq dilinin incəliyində, folklorla klassik ədəbiyyatın, həmçinin modern şeirin sintezində qələmə alan İlham Qəhrəman soydaşlarımızın milli kimliyini, milli mənsəblüğünü, hardan gəlmiş hara gətdiyini dərk etməsi, kecmişini unutması üçün yaddaş problemini, yaddaş ağırsını gündəmə getirir, təkcə "Yaddaş" poemasında deyil, bütün poeziyasında Laçından od gətürən yaddaş ocağını əvlovdəndir.

Təbrizli şair Rəsul Qədirinin "Atilla Türk" imzası ilə 12 dekabr 2019-cu il tarixində Facebook səhifəsində paylaşdığı "Biz həmmiz qumarbazdıq" modern səpkili minimal poemasında bəri ölkənin - İİR-in daxilində hakim rejimlə Azərbaycan türkləri arasında gedən yüz illik iç savaşını, fars şovinistlərin qeyri-fəmilətlərə qarşı yürütüdüylə zorakılıq, assimilyasiya siyasetinin mahiyyəti açılır, iç və daş düşmənçilik omlar yurdunuda başına gətirdiyi vəhşətlər, bəlali soyğənçülüq halları təsvir olunur... Bütün bu olayları qarmada udduzmaq kimi hallandıran Rəsul Qədirdir maraqlı və ağırlı bənzətme usulları ilə fikir bəyğəmsi oxucularına sunur. Poemənin sonunda ədəbi olur ki, bunca fəlakətləri yaşəşayan şair heç də ümidşiz deyil və son misralarda 1979-cu ildə xalqına qarşı oynanan oyunun son qumar olduğuna ərnimliyini yəndirir... və inanır ki, "Yaxın bir gün Azadlığa çatacağıq!.."

Göründüyü kimi, 2019-cu ilin poema ərnəkləri içərisində müharibə mövzusunda həsr edilmiş əsərlər digərlərindən çoxluq təşkil edir. Bu, təsadüfi deyil. Çünki Azərbaycan hələ də müharibə şəraitində yaşamaq zorundadır. Yazarlər xalqın cədqiyi eməni zülümünə bigənə qalmır, qələmə əldəqlər şeir və poemalarda mövzuya müxtəlif yənlərdən baxmaqda davam edirlər.

Azərbaycanın tarixi qəhrəmanı Bəbək Xürəmçinin bitkin obrazını Əlirza Xələfli "Azadlığın qanı, yaxud doqquzuncu əsrə məkətb" poemasında yaradır. "Bəbək Bakı şəhərində əzə heykelini gəzləyir" çəğırsını poemənin əndindən öncə verməsi, əslində, şairin özünüm və xalqın illər boyu gözəltənsinə əks etdirir. Əsərdə qədqətkəcn digər ən ilginə məqəmlərdən biri Əli Rza bəyin ikcə bənddə Azərbaycan tarixinin bəri əslək zaman mərhələsini göz önündə canlandırmadı, Arızın güneyini, Təbrizi, Şəhriyari, qədim Albaniyanı, bir olan xalqın kecmişini və bu güntünü, Məşrutə hərəkatını, milli mübarizə qəhrəmanlarını, Ərk qələsinin tarixi rolunu yada salması, yaddaşları oytatmasıdır.

Çəğdəş dövr Güncy Azərbaycan şairlərinənd Mehdi Əzimi də Ə.R.Xələfli kimi poetik müstəvidə Təbrizlə Bakını - Qarabəği birləşdirib, iki türk şəhərini, Urmu güntünü və Qarabəğin, Xocalının bəğməni çataldan ağırlarını birləkdə sarmağə səy göstərib:

*Dəşəncəsiz yelə bağırlar uçusum, bax!
Əzimin Urmu güldür
Suya gedir yavaş-yavaş...
Amma son üzümə,
Mən sevgini urayımə deyil,
kürəymiz dəsiyiram
Bunu anlaya bilərsən
allərimin catından
Fikrim Qarabəğdir,
alləra dəşərcən undulmuş...*

Rəşid Təhməzəzgülün "Qorxu" poeməsi epik təhkiyənin mükkəmməlliyi ilə seçilən ən tədqirəlyəyik ərnəklərdəndir. Bəri nifrət, qəzəb, Azərbaycan tanınmış nəşiri və ilk poliqrafçı alimi Şəddət Cəfərovun döğməllərini fə-

*Yox, buradan gətməmə,
yuvamı tərək etməmə
Hardan məlum bu ilan
yənə ziyüb gəlməsin?!
Bizləri də yeməsin?!
Bir də axı buraya
çoxlu zəhmət çəkmişik
Bu dəlyin içini silib tamizləmişik
Hər nə təhar olursa,
yuvamızı ildəndən biz geri almalyaq.*

"Bubbular, kirqilər və ilan" "Poem on proz" nəsrə şeirdir, yəni nəsrə nəzmin növbələşməsi - qovuşğunun sərgiləndiyi orijinal bir poema, süjeti poetik əsəridir. Buna "Vətən" anlayışı qarabə şəkildə ödə çəkilib və şair qəbahıldırınmış uşaqlarda vətənpərvərlik ruhunu gücləndirməyə yardımçı olaçağını düşünür.

Epik şeirin ən önəmli cəhətlərindən biri onun cılı bədii dillə qələmə alınması, oxucuya qənadət fikirlərin poetikasını özünə-məxsus tərzəddə, rangəngəlik ampuldasında səmulləndirir. Yuxarıda ədqikləcn poemalar dilinin çoxçəqərliliği, mövzu əvləntiliği, bədii təsvir və ifadə vasitələrinin orijinallığı, maraqlı metafərik ifadələri ilə yadda qalır.

2019-cu ilin epik şeir mənərənsində böyükd bir tarixi mərhələnin, Azərbaycan haqıqətlərinin konturlarını açılır. Epik şeir ərnəklərinin incələnməsi göstərdi ki:

1. Poemə janrında əsər yaratmaq qələm sahiblərinə həm yetkinlik, həm də hadisələrə epik münasibət tələb etdirməyə böyük janra orta nəsəl yazılardə daha çox mürtəcit edib. Gənc yazarlərn ədəbi təcrübəsi isə yəterincə deyil və onlar Qərb ədəbiyyatının önənlərindən daha çox faydalanırlar. Buna görə də onlar üçün poema kimi ağır, sənbal-lı janra mürtəcit etmək çətinlik fərdədir.

2. 1919-cu ilin epik şeirdə müharibə mövzusu əna xətti təşkil edir.

3. Tarixi mövzulara qaytdə 2019-cu ilin poeməsində daha qəbzə nərsə çəqır.

4. Poemalarda yeni dövrün, son otuz ilin insanının obrazı yaradılıb...

5. Böhs etdiyimiz ilin poemaları içərisində "Bubbular, kirqilər və ilan" kimi, "Poem on proz" nəsrə şeir, yeni nəsrə nəzmin növbələşməsi - qovuşğunun sərgiləndiyi orijinal poemə, süjeti poetik əsərin də yazılması janr üzərində axtarışların davam etməsinin təzahürüdür...

6. Mənavi dəyərnlərə, milli yaddaşğa səhiblik məsələləri poemaların mərkəzə çəkilir...

7. Millət, milli düşüncə, milli perspektiv məsələləri poemənin problematikasını ehtiva edir.

8. Güncy şairlərinin poema yaradıcılığında yəne də Arızın hər iki sahili boyu Azərbaycan, Xocalı, Urmu göli, Qarabəqdirdi bir araya gətirilib, milli problemlər bədii mətnin mövzusunda çevrilib.